

עיונים בשפה וחברה

כתב עת אלקטרוני בין תחומי

של האגודה הישראלית לחקר שפה וחברה

Israel Studies in Language and Society

Interdisciplinary Electronic Journal of the

Israeli Association for the Study of

Language and Society

העורכת

עירית קופפרברג

ראש מרכז שח"ק לחקר שפה, חברה ותקשורת, מכללת לוינסקי לחינוך

עורכת ביקורת ספרים

דבורה קלקין-פישמן

הפקולטה לחינוך, אוניברסיטת חיפה

המייסדת והעורכת הראשונה

מלכה מוצ'ניק, המחלקה ללשון העברית וללשונות שמיות, אוניברסיטת בר-אילן

המערכת

רוני הנקין, המחלקה ללשון העברית, אוניברסיטת בן-גוריון בנגב
רון כוזר, החוג לשפה וספרות אנגלית, אוניברסיטת חיפה
מלכה מוצ'ניק, המחלקה ללשון העברית וללשונות שמיות, אוניברסיטת בר-אילן
ענת סטבנס, החוג להכשרת מורים לאנגלית, המכללה האקדמית בית-ברל
אורה שורצולד, המחלקה ללשון העברית וללשונות שמיות, אוניברסיטת בר-אילן

מרכזת המערכת: רקפת דילמון

עורך לשון עברית: יצחק הילמן

עורכת לשון אנגלית: שרה ירקוני

מתחזק האתר: צבי סדן (צוגויה סאסאקי)

מועצת המערכת

עלית אולשטיין, בית-הספר לחינוך, האוניברסיטה העברית בירושלים
מוחמד אמארה, החוג לבלשנות אנגלית, המכללה האקדמית בית-ברל
אליעזר בן-רפאל, החוג לסוציולוגיה ואנתרופולוגיה, אוניברסיטת תל-אביב
גבריאל ויימן, החוג לתקשורת, אוניברסיטת חיפה
גדעון טורי, בית הספר למדעי התרבות, אוניברסיטת תל-אביב
איילת כהן, החוג לתקשורת, המכללה האקדמית ע"ש דוד ילין
תמר כתריאל, החוג לתקשורת, אוניברסיטת חיפה
דב ספולסקי, המחלקה לאנגלית, אוניברסיטת בר-אילן
אילנה שוהמי, בית-הספר לחינוך, אוניברסיטת תל-אביב
יוסף שטרית, החוג ללשון העברית, אוניברסיטת חיפה
אסתר שלי-ניומן, המחלקה לתקשורת ועיתונאות, האוניברסיטה העברית בירושלים

Editor

Irit Kupferberg

Shahak Research Center, Levinsky College of Education

Reviews Editor

Devorah Kalekin-Fishman

Faculty of Education, University of Haifa

Founder and First Editor

Malka Muchnik, Department of Hebrew and Semitic Languages, Bar-Ilan University

Editorial Board

Roni Henkin, Department of Hebrew Language, Ben-Gurion University

Ron Kuzar, Department of English Language and Literature, University of Haifa

Malka Muchnik, Department of Hebrew and Semitic Languages, Bar-Ilan University

Anat Stavans, Department of English, Beit-Berl Academic College

Ora Schwarzwald, Department of Hebrew & Semitic Languages, Bar-Ilan University

Editorial Coordinator: Rakefet Dilmon

Hebrew Style Editor: Yitzhak Hilman

English Style Editor: Sarah Yarkoni

Site Maintainer: Tsvi Sadan (Tsuguya Sasaki)

Advisory Board

Muhammad Amara, English Linguistics, Beit-Berl Academic College

Eliezer Ben-Refael, Sociology and Anthropology, Tel Aviv University

Ayelet Cohen, Communication Studies, David Yellin College of Education

Tamar Katriel, Communications, Haifa University

Elite Olshtain, School of Education, The Hebrew University

Esther Schely-Newman, Journalism and Communications, The Hebrew University

Joseph Schetrit, Hebrew Language, Haifa University

Elana Shohami, School of Education, Tel Aviv University

Bernard Spolsky, English Linguistics, Bar-Ilan University

Gideon Toury, Culture Research, Tel Aviv University

Gabriel Weimann, Communications, Haifa University

עיונים בשפה וחברה של "האגודה הישראלית לחקר שפה וחברה" הוא כתב עת בין תחומי שפיט, המציע במה אקדמית לחוקרים העוסקים בלשונות השונות המדוברות בישראל מן ההיבט החברתי-תרבותי. מטרתו לשקף ולהפיץ את המחקר בתחום השפה והחברה בישראל של חוקרים מדיסציפלינות שונות, כגון בלשנות, חקר השיח, סוציולוגיה, אנתרופולוגיה, תקשורת, חינוך, תרגום ועוד. המאמרים יתמקדו בתחומים אלו מהיבטים תאורטיים, אמפיריים, תיאוריים ומעשיים.

ISSN: 1565-9682

הכתובת להתקשרות: safa.hevra@gmail.com

כתובת האתר: <http://www.isralangsoc.org/isls/>

הגשת מאמרים

המאמרים וביקורות הספרים יישלחו בדואר אלקטרוני בלבד לכתובת המערכת:

safa.hevra@gmail.com

ספרים לסקירה יש לשלוח לכתובת:

ד"ר דבורה קלקין-פישמן, הפקולטה לחינוך, אוניברסיטת חיפה, חיפה 31905.

אפשר לקרוא את ההנחיות להכנת מאמר בכתובת זו שבאתר כתב העת:

<http://www.isralangsoc.org/isls/guidelines.html>

אזכורים

"עיונים בשפה וחברה" מאוזכר במקומות אלו:

Linguistics Abstracts: <http://www.linguisticsabstracts.com>

MLA International Bibliography: <http://www.mla.org/bibliography>

ERIC – Education Research Information Center: <http://www.eric.ed.gov>

IBSS – International Bibliography of the Social Sciences:

<http://www.proquest.co.uk/en-UK/catalogs/databases/detail/ibss-set-c.shtml>

רכישה ומנויים

לספריות ולמוסדות:

650 ₪ או 185 דולר או 120 אירו עבור גיליון

לאנשים פרטיים (כולל הרשמה לאגודה):

150 ₪ או 45 דולר או 30 אירו לשנה

אופן התשלום

למנויים על כתב העת ולרכישת גיליונות בודדים נא לפנות לחברת און טיים בע"מ

דואר אלקטרוני: ontime@ontime.co.il

טלפון: 04-8405051

אתר החברה: <http://www.ontime.co.il>

Israel Studies in Language and Society of the "Israeli Association for the Study of Language and Society" is an interdisciplinary peer-reviewed journal which publishes research on the different languages spoken in Israel. The journal welcomes articles in the fields of linguistics, discourse analysis, sociology, anthropology, communication, education, translation, etc. that deal with relevant topics from theoretical, empirical, descriptive and practical points of view.

ISSN: 1565-9682

Contact Address: safa.hevra@gmail.com

Site Address: <http://www.isralangsoc.org/isls/>

Submissions

To submit articles please see the Guidelines for Contributors at the following address:
<http://www.isralangsoc.org/isls/guidelines.html>

Articles and book reviews should be sent only by electronic mail to the editorial address: safa.hevra@gmail.com

Books for review should be sent to:

Dr. Devorah Kalekin-Fishman, Faculty of Education, Haifa University, Haifa 31905

Indexing and Abstracting

"Israel Studies in Language and Society" is covered by the following services:

Linguistics Abstracts: <http://www.linguisticsabstracts.com>

MLA International Bibliography: <http://www.mla.org/bibliography>

ERIC – Education Research Information Center: <http://www.eric.ed.gov>

IBSS – International Bibliography of the Social Sciences:

<http://www.proquest.co.uk/en-UK/catalogs/databases/detail/ibss-set-c.shtml>

Subscription Rates

Libraries and Institutions:

185 USD or 120 EURO or 650 NIS per issue

Private Subscriptions (including Association's fee):

45 USD or 30 EURO or 150 NIS per year

Payment Systems

For subscriptions and purchase of single issues contact On Time Ltd.

E-mail: ontime@ontime.co.il

Telephone: 04-8405051

Website: <http://www.ontime.co.il>

תוכן העניינים

11–8	דבר העורכת [עברית ואנגלית]	עירית קופפרברג
מאמרים		
30–12	מתן שמות פרטים עבריים לילדים בחברה הדרוזית במדינת ישראל	עאדל שקור
58–31	לשון האסירים בישראל: מילים, ערכים וזהויות לבנת	תומר עינת וזהר לבנת
64–59	שיח בין (לא) שווים בעקבות קריאה בספרות – שני חקרי מקרה	יעל פויס ואילנה אלקד-להמן
113–95	על סלנג והתנגדות מורים לשינוי	עינב ארגמן
135–114	רטוריקה במחאה חברתית: 'הפנתרים השחורים' (1971) ו'מחאת האוהלים' (2011)	גילה שילה ואורית אבוהב
153–136	לשון הארגומנטציה בשירות הסנגור העצמי של תלמידים עם לקויות למידה	אמנון גלסנר ולאה קוזמינסקי
169–154	פ"א סופית וחיריק קטן: הבדלים מגדריים וביטויים הלשוניים בסיפורי אלתרמן לילדים	בת-ציון ימיני
ספרים ועוד		
171–170	משולחנה של עורכת המדור [עברית ואנגלית]	דבורה קלקין-פישמן
177–172	"שפה אופפת כולי" – תחייתה והתחדשותה של השפה העברית. עוזי אורנן, <i>בראשית היה השפה</i> (עורך: משה בר-אשר)	מאיה פרוכטמן
184–178	שפה וחברה בגן הילדים – מאה השנים הראשונות. מרים סנפיר, שוש סיטון וגילה רוסו-צימנט, <i>מאה שנות גן ילדים בארץ ישראל</i>	צביה ולדן
תקצירים		
185	תקצירים באנגלית למאמרים בעברית	
188–185	תקצירים בעברית למאמרים באנגלית	

Table of Contents

Irit Kupferberg	From the editor [Hebrew and English]	8–11
Articles		
Adel Shakour	Giving Children Hebrew Names in Druze Society in Israel	12–30
Tomer Einat and Zohar Livnat	Words, Values and Identities: The Israeli Prison Argot (Jargon)	31–58
Yael Poyas and Ilana Elkad-Lehman	Discourse Between (un)Equals While Reading Literature: Two Case Studies	59–94
Einav Argaman	On Slang and Teachers' Resistance to Change	95–113
Gila Shilo and Orit Abuhav	Rhetoric of Social Protest: 'Black Panther' (1971) and 'Summer Tent Protest' (2011)	114–135
Amnon Glassner and Lea Kozminsky	The Argumentation Language in The Service of Self Advocacy	136–153
Bat-Zion Yemini	Gender Stereotypes in the Language of Nathan Alterman's Tales for Children	154–169
Books and More		
Devorah Kalekin-Fishman	From the desk of the section editor [Hebrew and English]	170–171
Maya Fruchtman	Opportunity, Feasibility , Aspirations – The Revival of the Hebrew Language. Uzzi Ornan, <i>In the Beginning Was the Language</i>	172–177
Tsvia Walden	Language and Society in Israeli Kindergarten – The First Hundred Years. Miriam Snapir, Shosh Sitton and Gila Russo-Zimet, <i>The Israeli Kindergarten in the 20th Century</i>	178–184
Abstracts		
	English abstracts of Hebrew articles	185
	Hebrew abstracts of the English articles	185–188

תקציר**Giving Children Hebrew Names in Druze Society in Israel**

Adel Shakour

Abstract

The article examines the trend of giving Hebrew names to children in Israeli Druze society. It further examines the scale and reasons behind it, and finds that they are related to fashion, sociolinguistic and political-sociolinguistic issues. Language contact, especially between Arabic and Hebrew, and the status of Hebrew in the eyes of Arabs and Druze in Israel are also discussed.

Words, Values and Identities:**The Israeli Prison Argot (Jargon)**

Tomer Einat and Zohar Livnat

Abstract

The spoken discourse of male prisoners, and especially their use of epithets, labels and categorization reflect the values, identities, social structure and hierarchy among the members of the prison subculture, and is shown, by various studies as well as the current research, to be a valuable resource for the examination and understanding of inmates' sub-culture. 460 hours of interviews with 151 male prisoners in Israel provided a linguistic inventory of over 500 argot words, some of which are general Hebrew slang and others specific to this group. An analysis of excerpts from these interviews, in which the inmates use, define, and interpret some of these words, enables the researchers to study the contribution of the argot to the reproduction of this subculture and the dynamics of certain aspects of identity construction and the way they are shaped through oppositions.

The encounter between the formally dominant Hebrew in Israeli prisons and Arabic, which is the mother tongue of most of the prison population, creates a unique language, the existence of which supports the endogenous model that presents the prison subculture that develops as a result of the extraordinary reality of prison life.

שיח בין (לא) שווים בעקבות קריאה בספרות – שני חקרי מקרה

יעל פויס ואילנה אלקד-להמן

תקציר

המאמר מציג שני חקרי מקרה הבוחנים תגובות קריאה של מורות ערביות, בנות למיעוט לאומי ודתי בישראל, שהשתתפו בקורסים בספרות שבהם למדו מורים יהודים וערבים. הקורסים נלמדו במכללות ישראליות-יהודיות לחינוך לתואר M.Ed. בהוראת שפה, ספרות ומדעי הרוח. המרצות בקורס הן יהודיות. סביבת הלמידה אפשרה אינטראקציה בעל-פה ובכתב בין המורות-הסטודנטיות למרצות. מחקרנו מנתח את תגובות הקריאה ליצירות הספרות ולדיאלוג של שני הצדדים המעורבים בשיח בהקשר אקדמי-לשוני-תרבותי-פוליטי. הממצאים מלמדים על השפעתם העמוקה של קשרים חברתיים, תרבותיים, לשוניים ופוליטיים על תהליכי הוראה ולמידה ועל התובנות שמפיק הקורא מן היצירה בסיטואציות רוויות מתח בין תרבויות: מה שמבוטא בו בגלוי ומה שמושתק. הסברנו את ממצאינו על תפקוד השפה בקונטקסט הנחקר תוך שימוש במונחים 'קריאה וכתובה מינורית' וזאת בעקבות הרחבה של המושג 'ספרות מינורית' של דלז וגואטרי (2005). עוד למדנו על רגעי מבוכה שנוצרים בשל מודעות מוגברת לשונות הלאומית. רגעים אלה תובעים מהמרצה לבחון את עצמו ואת תפיסותיו לאור תגובת הסטודנט המלמדת אותו כמה שונה תפיסתו מזו של הסטודנט הערבי בכיתנו.

על סלנג והתנגדות מורים לשינוי

עינב ארגמן

תקציר

מאמר זה עוסק בסלנג המופיע עם שלושה סוגי התנגדות מורים לשינוי: התנגדות ארגונית-אינסטרומנטלית, התנגדות סוציולוגית והתנגדות פסיכולוגית. ניתוח נתונים שנאספו בהקלטות בשנה השנייה ליישום שינוי ארגוני-פדגוגי בבית ספר שש-שנתי ניסויי גילה שימוש בסלנג המביע התנגדות או המופיע סמוך להבעתה. ניתוח סוגי הסלנג שנגלו ושויכו לשלושת סוגי ההתנגדות, מראה סלנג העולה בקנה אחד עם אופי מקצוע ההוראה מצד אחד ומצד אחר סלנג מעליב ומתלונן – פעולות שאינן מקובלות במוסד החינוכי. ממצאים אלה וממצא המעיד על בולטות היקרות של התנגדות ארגונית-אינסטרומנטלית משקפים פרופיל חברתי-התנהגותי של המורה המתנגד לתהליך השינוי.

רטוריקה במחאה חברתית: 'הפנתרים השחורים' (1971)**ו'מחאת האוהלים' (2011)**

גילה שילה ואורית אבוהב

תקציר

במאמר זה אנו משוות את אמצעי השכנוע שנקטו ראשי תנועות המחאה של הפנתרים השחורים ב-1971 עם ראשי מחאת האוהלים של קיץ 2011. בדברי שניהם מצאנו אמצעים רטוריים המאפיינים נאום או מאמר דעות, אבל נראה שמאחר ששתי תנועות המחאה צמחו כל אחת על רקע אחר, והנסיבות נבדלות, מצאנו שוני מסוים בדרכי השכנוע שנקטו מנהיגי התנועות. הפנתרים השחורים שיצאו לרחובות כדי להפגין על עוני, על קיפוח ועל אפליית מזרחים פעלו לשינוי הסדר החברתי באמצעים שבעיני הממשל והקהל היו אלימים. משום כך ומשום שלא הייתה תקשורת מפותחת וזמינה באמצעות רשתות חברתיות באינטרנט היה סוג הכתיבה שהשתמשו בו מוגבל (כרוזים, מכתבים ומעט מאמרי דעות), והוא שהכתיב את האמצעים הרטוריים שתאמו את הצורך בהעברת המסר הברור והחד. המשפטים היו קצרים ומרוכזים, ענייניים, מנוסחים ניסוח בוטה ולא ספונטניים. נמצאו מילים רבות יותר בעלות קונוטציה שלילית, המעלות את העומס הריגושי והמאשימות את השלטון ואת המשטרה. המחאה של קיץ 2011 התחילה כהתקוממות של מעמד הביניים נגד יוקר המחיה – הדיור, החינוך והבריאות, וסחפה אליה המונים אשר הזדהו עם המצוקה. הממשלה והתקשורת היו קשובים לטענותיהם, ובעזרת הרשתות החברתיות ואמצעים דיגיטליים אחרים הצליחו לגייס רבים להפגנות המוניות. תנאים אלה אפשרו נאומים ארוכים ובהם רטוריקה עשירה כמו חזרות, גיוון באוצר המילים ושפה רהוטה, המורים על הביטחון הרב שאפיין את המפגינים. דרך זאת מיתנה את העברת המסר וכך הגבירה את תמיכת הציבור.

לשון הארגומנטציה בשירות הסנגור העצמי של תלמידים עם לקויות למידה

אמנון גלסנר ולאה קוזמינסקי

תקציר

במאמר זה נדגים בעזרת ניתוח מקרה את הכוח שיש בהפעלת מיומנויות ארגומנטטיביות לקידום הגנה עצמית של אזרחים על זכויותיהם. ניתוח המקרה התבסס על שיחה שנערכה בין תלמיד תיכון בעל לקות למידה לבין יועצת בית הספר שבו הוא לומד. התלמיד ביקש שבית הספר בו הוא לומד יארגן קבוצת למידה מותאמת למגבלות הלמידה שלו לקראת מבחני התאוריה בנהיגה, במקביל לקבוצת הלמידה שבית הספר מציע לכלל התלמידים בשכבה שלו. שיחה זו הוצגה במסגרת קורס לפיתוח מיומנויות טיעון. הסטודנטים נתבקשו לשדרג את הטיעון של התלמיד כדי לקדם את מאבקו למען זכויותיו. הם התבקשו למפות ולייצג גרפית את המבנה הלוגי של טיעון התלמיד, להעריך את איכות הטיעון שלו לפי קריטריונים להערכת טיעון ולשפר אותו. כתוצאה מניתוח פעילות זו, פיתחנו מודל שנועד לשלב מיומנויות ארגומנטטיביות בתהליך ההנחיה לקראת

סגור עצמי. בעזרת שימוש במודל כזה אזרחים יוכלו להגן טוב יותר על זכויותיהם, לפתח את עצמם ולתרום לחברה. נדון גם בהשלכות החינוכיות של השימוש במודל למניעת עבריינות.

פ"א סופית וחיריק קטן: הבדלים מגדריים וביטויים הלשוניים בסיפורי אלתרמן לילדים

בת-ציון ימיני

תקציר

במאמר זה נשווה בין שני שירי זמר סיפוריים לילדים שכתב נתן אלתרמן: "מעשה בפ"א סופית" ו"מעשה בחיריק קטן". בשני השירים מתוארת אותה סיטואציה: אותיות האל"ף-בי"ת לועגות לפ"א סופית ולחיריק הקטן על מגבלותיהם, ולמרות הרקע הדומה של העלילה אלתרמן מעצב את גיבורי שני הסיפורים בצורה סטראוטיפית. פ"א סופית – האות הגדולה והארוכה, מוצגת כדמות חלשה ופסיבית, כמקובל בתיאור נשים מנקודת מבט שמרנית ומסורתית, ואילו החיריק, אף שגודלו קטן, מתואר כ"גבר" – דמות גיבורה הנלחמת על הדימוי השלילי שדבק בה ויוצאת למסע הרפתקאות נועז שמטרתו להוכיח לאותיות מה חיריק קטן יכול לעשות. בהמשך המאמר יידונו האמצעים הלשוניים והרטוריים המשמשים את אלתרמן לעיצוב שתי הדמויות בצורה סטראוטיפית, כגון השימוש בפעלים ובצורות ציווי, שאלות וחזרות על מבנה תחבירי אחד. שני הסיפורים המחורזים האלה מדגימים בבירור את ההשקפה הסטראוטיפית המסורתית של החברה על שני המינים שהייתה רווחת גם בדורם של שלונסקי ואלתרמן ובאה לידי ביטוי גם בתחומי היצירה והתרבות.